

Aneta Marek

Akademia Pomorska
Ślupsk

Wojciech Lewandowski

Uniwersytet Warszawski
Warszawa

MOŻLIWOŚCI ROZWOJU TURYSTYKI KWALIFIKOWANEJ W POLSCE NA PRZYKŁADZIE WSPINACZKI

DEVELOPMENT POTENTIALITIES OF THE QUALIFIED TOURISM IN POLAND ON THE EXAMPLE OF THE CLIMBING

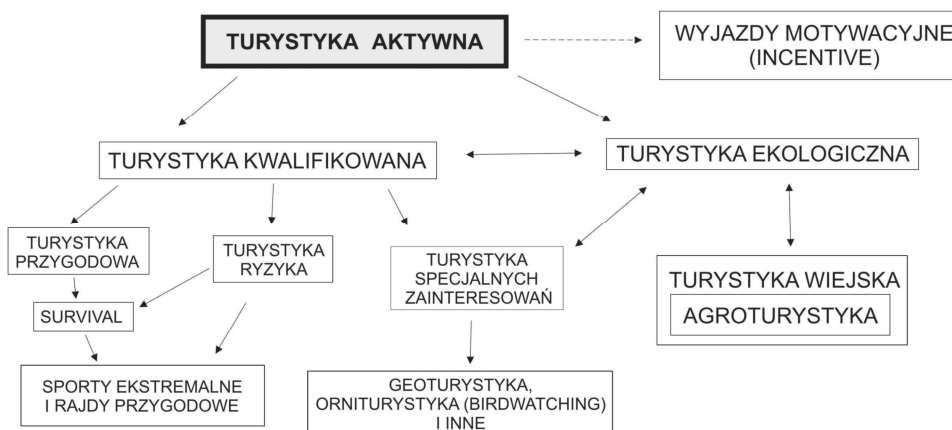
Zarys treści: W artykule poruszono problematykę turystyki kwalifikowanej w Polsce na przykładzie wspinaczki. Zainteresowanie wspinaniem sprzyja rozwojowi klubów wysokogórskich, szkół wspinaczkowych, a także wykorzystaniu już istniejących obiektów antropogenicznych, jak mosty, wiadukty kolejowe, bunkry, które zostały zaadaptowane na cele wspinaczkowe. Mimo iż naturalne formy przyrodnicze skupione są głównie w Polsce południowej i wydawałoby się, że ta forma turystyki kwalifikowanej zarezerwowana jest tylko dla tego obszaru, to determinacja osób uprawiających ten rodzaj turystyki kwalifikowanej z Polski północnej i środkowej sprawiła, iż do celów wspinaczkowych wykorzystuje się obiekty sztuczne. W artykule opisano naturalne regiony przyrodnicze oraz obiekty antropogeniczne, które umiejętnie zostały wykorzystane i przystosowane do celów wspinaczkowych.

Słowa kluczowe: turystyka kwalifikowana, wspinaczka, szkoły wspinaczkowe

Key words: qualified tourism, climbing, climbing schools

Turystyka aktywna, będąca składową działalnością turystycznej, nabrała dużego znaczenia w ciągu ostatnich kilku lat. Stanowi ona formę wypoczynku połączoną z poznaniem i elementami sportu (Napierała i in. 2009). Wymaga ona zatem od uczestników podejmowania różnych form aktywności nie tylko fizycznej, ale również intelektualnej i przyrodniczej, wynikającej z tkwiących w niej walorów zdrowotnych, edukacyjnych, wychowawczych i społecznych (Lewandowski 2006). Jedną z form turystyki aktywnej może być turystyka kwalifikowana (ryc. 1).

Turystyka kwalifikowana jest sposobem na połączenie wolnego czasu i wypoczynku ze ściśle ukierunkowanymi zainteresowaniami. Jest ona jedną z najważniej-

Ryc. 1. Powiązania turystyki kwalifikowanej z innymi formami turystyki
 Fig. 1. Relationship between qualified tourism and other forms of tourism

Źródło: Lewandowski 2006, s. 79-87

szych i najbardziej dostępnych form aktywnego wypoczynku, a jej istotą może być realizacja w środowisku przyrodniczym. Trzeba mieć do niej stosowne umiejętności i odpowiedni sprzęt (Kurek 2008). Często spotkać można się ze stwierdzeniem, że turystykę kwalifikowaną uznaje się za kwintesencję współczesnej turystyki (Gaworecki 2007). Wymaga ona bowiem od turysty sprawności fizycznej i umiejętności posługiwania się sprzętem turystycznym, jak również kwalifikacji osobowych (Napierała i in. 2010).

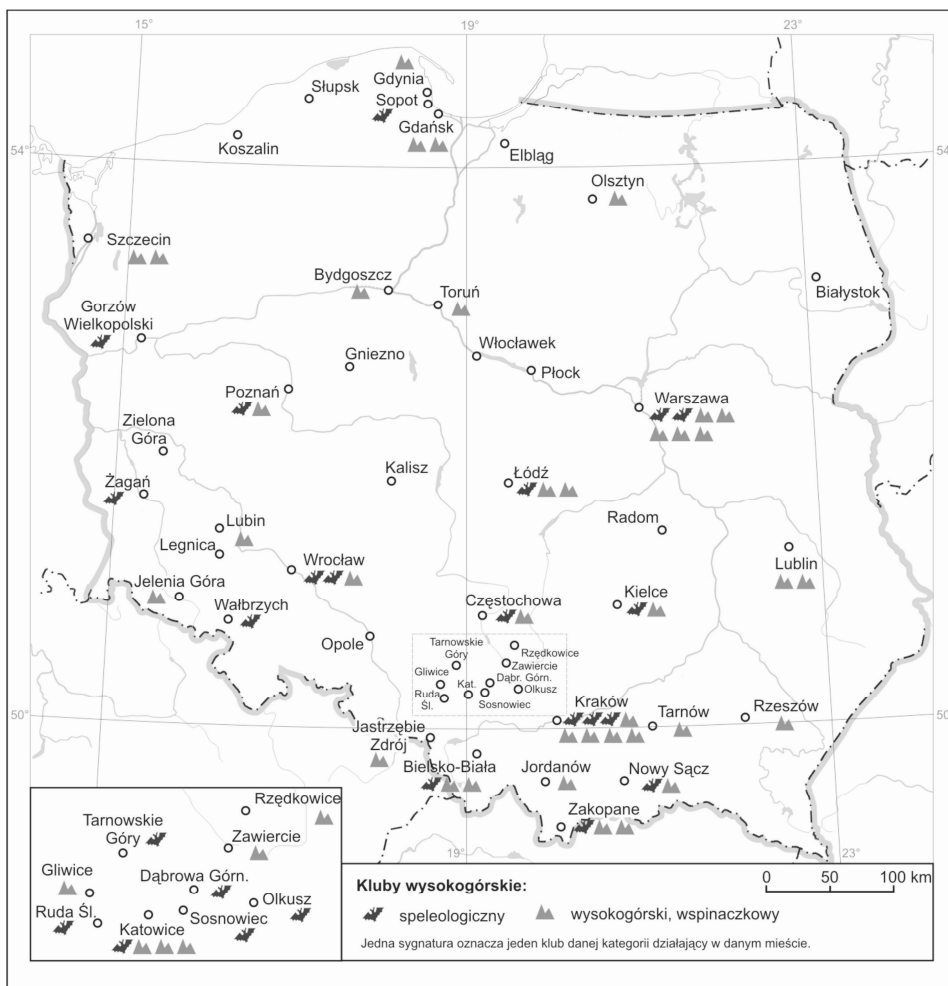
Ze względu na zbliżenie się turystyki kwalifikowanej do sportu wprowadzono w 1987 roku termin „turystyka usportowiona”. Pojęcie to w nauce polskiej nie zostało jednak zaakceptowane (Mazurski 2006). Turystyka kwalifikowana bywa często utożsamiana z turystyką przygodową, a w niej główne miejsce zajmuje turystyka ekstremalna. Jej uprawianie związane jest z intensywnymi przeżyciami emocjonalnymi, zwiększonym poziomem wysiłku fizycznego oraz potrzebą określonych umiejętności w celu zapewnienia powodzenia wyprawie (Durydiwka 2003, 2006).

Wśród form turystyki kwalifikowanej wyróżnia się turystykę pieszą, jeździecką, narciarską, kolarską, motorową, wodną (kajakową, żeglarską, motorowodną, rafting, podwodną), myśliwską, wędkarską, speleologiczną, wspinaczkową i inne (Lijewski i in. 2008). W wymienionych formach wiele, np. turystyka kajakowa czy wspinaczkowa, ma cechy zbliżone do sportu, jak chociażby osiąganie celów perfekcyjnie-sprawnościowych, przy jednoczesnych celach krajoznawczych, właściwych turystyce (Gaworecki 2007). Uprawianie turystyki kwalifikowanej pozwala na kontakt z odmiennością środowiska w zakresie społecznym i kulturowym. Atutem uprawiania różnych jej form jest zaspokajanie potrzeb emocjonalnych turystów i kształtowanie pozytywnych cech charakteru (Kurek 2008). Z pewnością wśród tego rodzaju form turystyki znajduje się wspinaczka i jej regionalne odmiany, związane ze zróżnicowanym środowiskiem przyrodniczym, jak taternictwo, alpinizm, andynizm czy himalaizm. Wspinaczka w ujęciu H. i Z. Paryskich jest pokonywaniem trudnego

terenu górskiego (także w jaskiniach i skałkach poza właściwymi górami) z użyciem zarówno nóg i rąk, jak i innych części ciała, np. pleców do zapierania się w kominach skalnych (Radwańska-Paryska, Paryski 1995).

Możliwości uprawiania wspinania się w Polsce są zróżnicowane i wynikają głównie z rzeźby terenu. Jednak w wielu regionach Polski, pozbawionych naturalnych form skalnych, powstały kluby, sekcje i stowarzyszenia wysokogórskie, wykorzystujące na potrzeby wspinaczkowe obiekty antropogeniczne, takie jak kominy, mury, nieczynne wiadukty kolejowe i bunkry.

Zwiększająca się popularność alpinizmu zwłaszcza wśród młodzieży zaowocowała tworzeniem nowych klubów wspinaczki powierzchniowej i podziemnej. Naj-

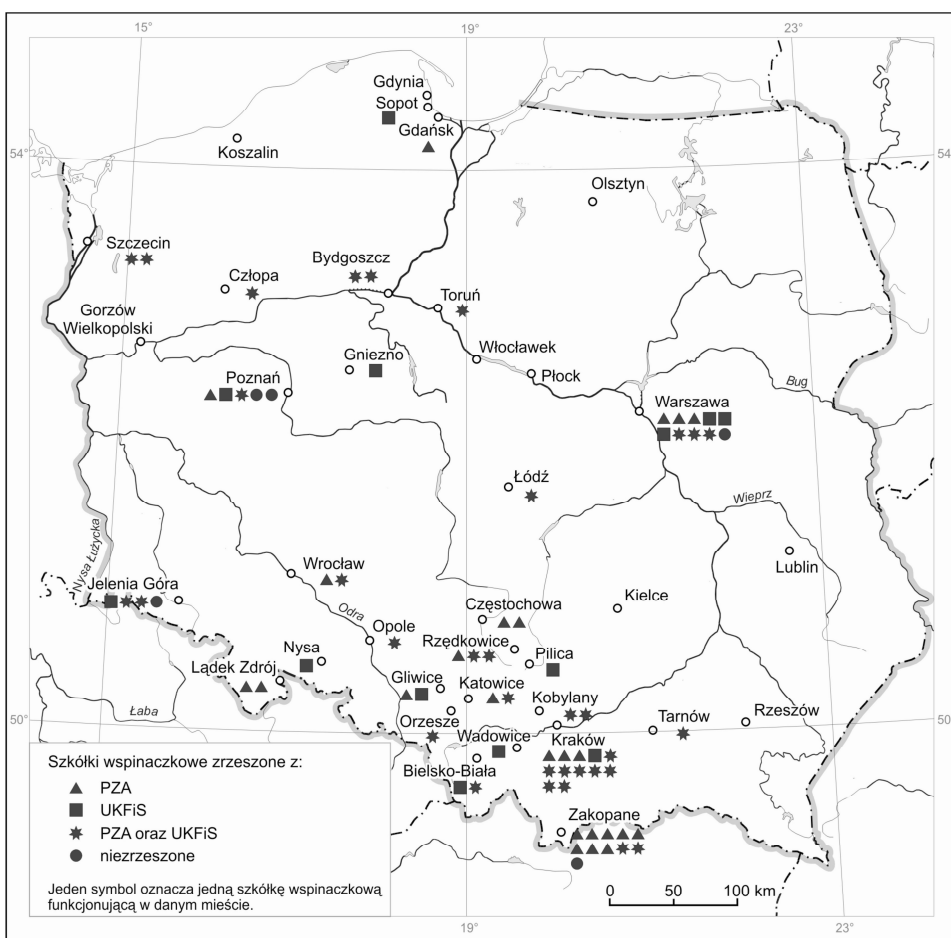
Ryc. 2. Kluby wysokogórskie i speleologiczne w Polsce, stan 31.12.2009 roku

Fig. 2. Alpine and speleological clubs in Poland at 31.12.2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych w Polskim Związku Alpinizmu

więcej klubów zarówno wysokogórskich, jak i speleologicznych powstało na obszarach o urozmaiconych formacjach skalnych, niezbędnych do celów szkoleniowych (np. Wyżyna Krakowsko-Częstochowska, Rudawy Janowickie, Tatry) oraz w miastach z długą tradycją wspinania się, jak Kraków, Zakopane i Warszawa (ryc. 2).

Wynikiem dużego zainteresowania wspinaniem się jest powstanie w latach dziewięćdziesiątych szkół wspinaczkowych na obszarach o największym nagromadzeniu grup skalnych w Polsce oraz w wielu dużych miastach (ryc. 3). W Polsce według stanu 31 grudnia 2009 roku zanotowano łącznie 75 szkół wspinaczkowych. Aż 32 z nich mogą poszczycić się uprawnieniami Polskiego Związku Alpinizmu i Urzędu Kultury Fizycznej i Sportu, 24 ma uprawnienia Polskiego Związku Alpinizmu, 14 – Urzędu Kultury Fizycznej i Sportu, a tylko 5 z nich nie deklarowało przynależności do jakiegokolwiek instytucji. Największe nagromadzenie szkół znajduje się w re-

Ryc. 3. Szkoły wspinaczkowe w Polsce, stan 31.12.2009 roku

Fig. 3. Climbing schools in Poland at 31.12.2009

Źródło: opracowanie własne

gionach o bogatych walorach wspinaczkowych, jak Tatry, północna i południowa część Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej (Kraków, Kobylany, Podlesice, Rzędkowice) oraz Sudety (Jelenia Góra i Łądek-Zdrój). Na uwagę zasługują ponadto szkoły zlokalizowane w dużych miastach (np. w Warszawie jest 10, w Poznaniu 5), oferujące szkolenia na sztucznych obiektach (głównie ściankach) i w terenie.

Wspinaczka skałkowa wykształciła się w rejonach o wybitnych walorach przyrodniczych związanych z występowaniem skał i grup skalnych (ryc. 4). Największe ich nagromadzenie występuje na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej (skały okolic Olsztyna, Trzebniowa, Łutowca, Mirowa, Bobolic, Kroczyce, Podlesic, Rzędkowic, Żerkowic, Karlina, Podzamcza, Rabsztyna oraz skały Doliny Kluczywody, Kobylańskiej, Będkowskiej, Szklarki, Skałki Twardowskiego na krakowskim Zakrzówku i inne). Walory przyrodnicze sprawiają, że powstała tam również doskonała infrastruktura – baza noclegowa, gastronomiczna i towarzysząca, głównie w miejscowościach Podlesice, Rzędkowice, Kroczyce, Kobylany, Będkowice.

Popularne wśród wspinaczy są również grupy skalne Sudetów, leżące w różnych ich pasmach, zbudowane z granitów, gnejsów lub piaskowców. Największe skupisko ostańców skalnych znajduje się w Rudawach Janowickich w rejonie miejscowości Trzcianko i Janowice Wielkie. Dobrze przygotowane jest zaplecze w postaci bazy noclegowej (gospodarstwa agroturystyczne, schronisko PTTK „Szwajcarka”, obozowisko wspinaczkowe „Pod Krzywą”). Dużą popularnością wśród wspinaczy zarówno polskich, jak i czeskich cieszą się Góry Stołowe. Jednakże Góry Stołowe objęte są ochroną parku narodowego, dlatego wspinaczom udostępnia się jedynie następujące formacje skalne: Szczeliniec Wielki (ściany południowo-wschodnie), Filary Skalne, Pod Starym Biwakiem, Radkowskie Skały, Narożnik, Kopa Śmierci (Zarządzenie Dyrektora PNGS nr 4/2005). Podobnie jest na terenie Karkonoskiego Parku Narodowego, gdzie warunki do uprawiania wspinania są idealne, jednakże ze względu na ochronę przyrody dopuszczono tylko formacje skalne w Śnieżnych Kotłach i Kotle Małego Stawu w sezonie zimowym (wspinanie na lodospadach). Niewielkie grupy skalne w innych pasmach są wykorzystywane przez wspinaczy w okolicach Łądka-Zdroju (Trojak), Stronia Śląskiego, Międzygórze i Bystrzyca Kłodzkiej.

We współczesnej wspinaczce wykształcił się osobny kierunek, zwany boulderin-giem (z ang. *boulder* – głaz), co oznacza wspinaczkę po zazwyczaj wolno stojących, kilkumetrowych blokach skalnych i panelach bez użycia asekuracji liną. Do doskonalenia umiejętności i technik wspinaczkowych wykorzystywane są głązy narzutowe zbudowane z granitów, gnejsów, zlepieńców i piaskowców. Choć występują one na całym obszarze Polski, to wspinają się po nich głównie osoby z Polski północnej i środkowej. Przykładem mogą być Diabelski Kamień w Dolinie Radości nieopodal Gdańska, Diabelski Kamień nad Jeziorem Kamiennym w okolicach Mirachowa, Kamień Odargowski w rejonie miejscowości Krokowa, ale także Orli Kamień w okolicach Sanoka czy Kamień Leski we wsi Glinne niedaleko Leska. Dla wspinaczy z rejonu Krosna i Rzeszowa atrakcyjnym miejscem wspinaczkowym jest Pogórze Ciężkowickie z dopuszczoną na terenie Rezerwatu Przyrody „Skamieniałe Miasto” tzw. Skałką z Krzyżem. Drugim miejscem jest rezerwat „Prządki” w rejonie wsi Czarnorzeki i Odrzykoń ze Skałami Kamieńca. Warto również wspomnieć

o rejonie Nowego Targu, gdzie na cele wspinaczkowe wykorzystywany jest andezytowy kamieniołom na zboczach góry Wdżar, położony w pobliżu miejscowości Kluszkowce. Rejon ten jest dość często odwiedzany przez turystów ze względu nie tylko na możliwość wspinania się, ale także uprawiania narciarstwa. Do dyspozycji turystów pozostają dwa wyciągi orczykowe, dwuosobowy wyciąg krzesełkowy oraz kilka tras narciarskich o zróżnicowanych trudnościach. Dużym zainteresowaniem w rejonie Kielc cieszą się nieczynne kamieniołomy. Do miejsc o najwyższych wartościach wspinaczkowych należy zaliczyć kamieniołomy w Stokówce i Zelejowej (kalcyt), Ciosowej, Wykieniu i Tumlinie (piaskowiec) oraz w Kadzielni (wapień).

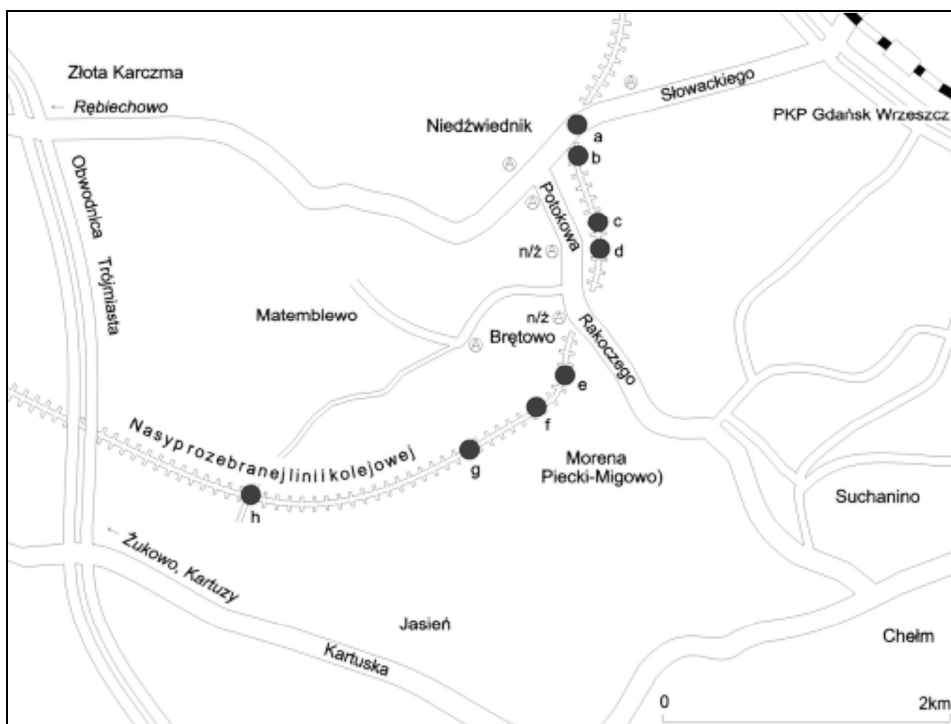
Wspinaczka skałkowa, zaliczana do turystyki kwalifikowanej, stanowi jedną z jej regionalnych odmian. Omawiając ten rodzaj turystyki, warto rozszerzyć ją o wyższą formę wspinania, a mianowicie o taternictwo. Określane jest ono jako przechodzenie trudno dostępnych partii Tatr, zwykle wymagające odpowiednich umiejętności i wykorzystania specjalistycznego sprzętu, jak haki, liny, raki i czekany (Radwańska-Paryska, Paryski 1995). Obszar polskiej części Tatr jest stosunkowo niewielki, ich powierzchnia wynosi jedynie 175 km², co stanowi ok. 25% ogólnej powierzchni tych gór. Działalność taternicka została wyznaczona przez dyrektora Tatrzańskiego Parku Narodowego i skupia się w trzech głównych rejonach Tatr Wysokich:

- w rejonie Morskiego Oka (w obrębie grani i leżących poniżej ścian na obszarze od Przełęczy Białczańskiej przez Rysy, Mięguszwieckie Szczyty i Cubrynę do Wrót Chałubińskiego, wraz z boczną granią Mnicha),
- w rejonie Doliny Pięciu Stawów Polskich i Doliny Buczynowej (od szczytu Świnicy do przełęczy Zawrat pomiędzy granią a czerwonym szlakiem turystycznym oraz w obrębie grani i leżących niżej ścian od przełęczy Zawrat po Małą Buczynową Przełęczkę),
- w rejonie Hali Gąsienicowej (w obrębie grani i leżących poniżej ścian od Żółtej Przełęczy, przez Granaty, Kozi Wierch, Zawratową Turnię, Świnicę do Świnickiej Przełęczy, wraz z boczną granią Kościelców po Karb).

Na terenie Tatr Zachodnich wyznaczono do wspinania jedynie zachodnią ścianę bramy skalnej u wylotu Doliny Lejowej oraz skałę w żlebie Jaroniec.

Duże zainteresowanie taternictwem wymogło rozwój zagospodarowania turystycznego, które według autorów szczególnie w sezonie letnim jest niewystarczające. Wśród obiektów noclegowych przeznaczonych wyłącznie dla taterników wyróżniono obozowiska czynne w okresie letnim na Polanie Szalasiska, Polanie Rogoźniczańskiej, a w okresie zimowym – poza schroniskami jedyny całoroczny obiekt – Centralny Ośrodek Szkolenia Polskiego Związku Alpinizmu „Betlejemka”, znajdujący się na Hali Gąsienicowej.

Oprócz wspinania powierzchniowego po naturalnych formach równie popularne stały się sporty ekstremalne związane ze wspinaniem się po różnych budowlach. Na uwagę zasługują takie obiekty, jak: mury miejskie, wieże, kominy, bunkry oraz ścianki wspinaczkowe. Wspinanie tego rodzaju popularne jest głównie w Polsce północnej i środkowej, gdzie brakuje naturalnych form geologicznych. Największą ofertę sztucznych miejsc mogą skierować do potencjalnych turystów wspinacze z regionu gdańskiego. Jako miejsca wspinaczkowe wykorzystano obiekty techniki w re-

Ryc. 5. Lokalizacja murków gdańskich w rejonie Gdańska-Wrzeszcza

Fig. 5. Location of the walls in the area of Gdańsk-Wrzeszcz

a – Nad Słowackiego, b – Przewieszki, c – Elektryczny, d – Gdyński, e – Łuki, f – Parch, g – Biały na Poligonie, h – Czerwony na Poligonie

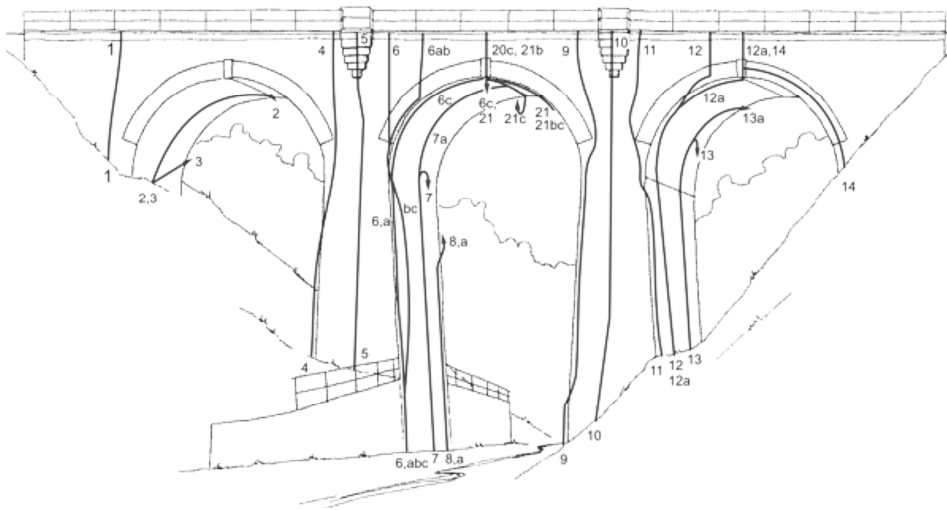
Źródło: Kugler, Szuca 1999

jonie Gdańska, Gdyni, Żukowa, Starogardu Gdańskiego, Kartuz, Lęborka i Człuchowa. Szczególnym uznaniem cieszą się murki w centrum Gdańska-Wrzeszcza, zlokalizowane w obrębie ulic Słowackiego, Potokowej i Rakoczego (ryc. 5).

Także wiadukt kolejowy w Lubonicach daje wspinaczom wiele możliwości rozwijania zainteresowań (ryc. 6, na której przedstawiono schemat dróg wspinaczkowych).

Mniejsze skupisko obiektów techniki wykorzystywanych przez wspinaczy znajduje się na Mazurach. W regionie tym największym zainteresowaniem cieszą się bunkry Wilczego Szańca w okolicach Gierłozy, stanowiące podczas drugiej wojny światowej jedną z głównych siedzib Hitlera. Ponadto wspinacze wykorzystują kamienny wiadukt w Dywitach pod Olsztynem, ceglany w Biesalu na trasie Ostróda-Olsztyn i żelbetonowy w Stańczykach między miejscowościami Gołdap i Żytkiemy. Warto zaznaczyć, że obecnie wiadukt w Stańczykach jest obiektem prywatnym, udostępnionym do zwiedzania, bez możliwości uprawiania turystyki ekstremalnej.

W Warszawie zanim powstały ścianki wspinaczkowe wspinano się na murkach Trasy Łazienkowskiej i stołecznych mostach. Obecnie ciekawym obiektem są dwa

Ryc. 6. Wiadukt w Lubonicach – przykładowy schemat dróg wspinaczkowych
 Fig. 6. Viaduct in Lubonice – sample chart climbing routes

Źródło: jak pod ryc. 5

silosy na Żeraniu, gdzie powstało Centrum Sportów Ekstremalnych. W okolicach Warszawy popularnymi obiektami wspinaczkowymi są stare bunkry, np. Janówek, Czosnów, które wykorzystywane są również zimą jako obiekty do uprawiania drytoolingu. Mianem drytoolingu określa się rodzaj wspinaczki ze sprzętem typowym dla wspinaczki lodowej (jak np. czekany i raki) na nieoblodzonych drogach skalnych.

Zainteresowanie wspinaczką sprawiło, że budowane są nowe ściany (panele) wspinaczkowe w halach sportowych, centrach handlowych, halach sportowych szkół ponadpodstawowych i uczelni wyższych. Dzięki temu każdy może popróbować własnych sił i zmierzyć się z trudnościami, z jakimi muszą zmagać się wspinacze w drodze na szczyt. Coraz wyższy stopień trudności na sztucznych, ale bezpiecznych panelach wspinaczkowych sprawiło, że część osób zdecydowała się na sprawdzenie swoich sił na prawdziwych drogach na skałach i ścianach tatrzańskich. Konsekwencją było uczestnictwo zainteresowanych osób w kursach wspinaczki skalnej i podnoszenie przez nie swych kwalifikacji.

Mimo niesprzyjających warunków naturalnych, na terenie Polski uprawianie wspinaczki jest jednak możliwe. Wspinacze umiejętnie przygotowali i wykorzystują zarówno naturalne formacje skalne, jak i wielorakie obiekty pochodzenia antropogenicznego, jak bunkry czy wiadukty kolejowe. Wspinaczka i inne formy turystyki kwalifikowanej z nią związane mogą być stymulatorem rozwoju turystyki, co widać na przykładzie kilku małych miejscowości leżących na terenie Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, takich jak np. Podlesice i Rzędkowie.

Literatura

- Durydiwka M., 2003, *Turystyka przygodowa*, Prace i Studia Geograficzne, 32, s. 159-172
- Durydiwka M., 2006, *Turystyka aktywna a turystyka kwalifikowana. Dylematy terminologiczne*. W: *Rozwój turystyki aktywnej na Roztoczu – regionie pogranicza*, red. A. Świeca, K. Kałamucki, Lublin, s. 21-27
- Gaworecki W., 2007, *Turystyka*, Warszawa
- Kugler T., Szuca P., 1999, *Murki – przewodnik wspinaczkowy*, Gdańsk
- Kurek W., 2008, *Turystyka*, Warszawa
- Lewandowski W., 2006, *Formy turystyki aktywnej w Ameryce Łacińskiej*. W: *Rozwój turystyki aktywnej na Roztoczu – regionie pogranicza*, red. A. Świeca, K. Kałamucki, Lublin, s. 79-87
- Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., 2008, *Geografia turystyki Polski*, Warszawa
- Mazurski K.R., 2006, *Geneza i przemiany turystyki*, Wrocław
- Napierała M., Muszkieta R., Żukow W., Pilewska W., 2010, *Aktywność turystyczna studentów Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy*. W: *Rehabilitacja a aktywność fizyczna – podstawowe zagadnienia*, red. M. Napierała i in., Bydgoszcz-Poznań
- Napierała M., Cieślicka M., Kuś A., Ratkowski W., Żukow W., 2009, *Żeglarstwo jako forma rekreacji w opinii studentów Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy*. W: *Spoleczne i ekonomiczne aspekty turystyki i rekreacji*, red. R. Muszkieta i in., Bydgoszcz-Poznań
- Radwańska-Paryska Z., Paryski W.H., 1995, *Wielka encyklopedia tatrzańska*, Poronin

Summary

The article is about the qualified tourism in Poland on example of climbing. Interest in climbing helps in developing mountaineering clubs, climbing schools. It also helps in using the anthropogenic structures (as bridges, rail viaducts, bunkers) which were adopted for climbing uses. In spite of the fact that the natural forms are placed mainly in the south Poland and that it's believed that this kind of qualified tourism is devoted only for that surface, people from northern and central Poland, who practice this kind of tourism have made that for climbing were used the artificial objects that are mentioned above. In the article were put the nature regions as well as anthropogenic objects, that were used and prepared for the purpose of climbing.